

A Mohácshoz vezető út és az ország három részre szakadása

A Jagelló-kor (1490-1526)

1. A királyi hatalom meggyengülése

1490. április, Bécs: Hunyadi Mátyás halála

Jagelló Ulászló az utódja (1471-től már cseh király).

A királyválasztásnál szempont volt, hogy lehetőleg "országot hozzon" az új király, illetve Mátyás után **olyan uralkodóban gondolkodnak a magyar előkelők, aki jobban irányítható, mint Mátyás.**

A legmegfelelőbb királyjelöltnek ezért Jagelló Ulászló tűnt, aki közismert volt erélytelenségéről, ráadásul a cseh és lengyel erőforrásokat is hozta a török ellen.

(II. Ulászló magyarul is alig tudott, mindent jóváhagyott, innen is ragadt rá a „Dobzse” („jól van”) gúnynév.

II. Ulászló uralmát **a királyi hatalom folyamatos gyengülése** jellemezte:

- **királyi jövedelmei megcsappantak** Mátyás korához képest (a rendkívüli hadiadó beszedését a rendek megtiltották), a bevételek **60-80%-kal esnek vissza**
- ennek híján **nem tudja fenntartani a híres fekete sereget** (zsoldjuk elmarad, rablásokból tartják fenn magukat, végül a sereg maradványát maga Kinizsi Pál veri szét 1492-ben)
- a hadiadó hiánya a **várak állagának romlásán, technikai felszereltségének hiányában** is megmutatkozik.
- **a király helyett az udvari körök, elsősorban a királyi tanács tagjai, és a rendek kormányoznak**; a király csupán „első az egyenlők között”

A jövedelmek behajtásának a jogát a bárók szerzik meg, kihasználva a király gyengeségét.

2. A belpolitikai válság

A Jagelló-kor egyik jellemzőjévé vált **a bárók közötti hatalmi vetélkedés, pozícióharc.** Az ország vezetésében három személy játszott kulcsfontosságú szerepet:

- **Szapolyai János** nádor, majd 1510-től erdélyi vajda
- **Báthory István** országbíró
- **Bakócz Tamás** kancellár, esztergomi érsek

Jól példázta a hatalmi ambíciókat és a széthúzást **a trónutódlás kérdése.** Amikor 1504-ben a királyt szélütés érte, a király halálától tartva **1505-ben a rákosi országgyűlés határozatot hozott.** A rákosi végzés arról szólt, hogy **ha a Jagelló család kihal (ha II. Ulászlónak nem születik fiú utódja), akkor csak magyart lehet királlyá választani.** A törvény meghozatalakor már volt is elképzelése az uralkodó személyét illetően: a törvényt **Szapolyai János,** az ország ekkor már legnagyobb birtokosa **érdekében hozták.**

Szapolyai ellenfelei erre válaszul tető alá hozták **1506-ban a Habsburg-Jagelló házassági szerződést.** Ennek értelmében II. Ulászló akkor 3 éves lányát, Annát Habsburg Ferdinánddal adták össze, Ulászló pedig (ekkor még meg sem született) fiát Habsburg Máriával. Ulászlónak 1506-ban aztán fia született (a későbbi II. Lajos), így a magyar királyválasztás lehetősége lekerült a napirendről.

Problémás volt a **jobbágyság helyzete** is. Mátyás uralkodása alatt is sok teher hárult a jobbágyokra, ám **a Jagelló-korban tovább romlott a helyzetük.**

- szigorították a jobbágyok szabad költözését
- a mezővárosok esetében eltörölték az egyösszegű adózást, helyette személyenkénti adózást vezettek be
- korlátozták a jobbágyok halászati, vadászati jogait

A rendelkezések eredménye **a jobbágyság lassú tönkremenetele** lett: többen elveszítették földjüket, zselléreké váltak. Emellett pedig az elégedetlenség is nőtt a jobbágyság körében. Ez is közrejátszott abban, hogy **1514-ben parasztfelkelés tört ki Dózsa György vezetésével.**

3. II. Lajos uralkodása (1516-1526)

II. Ulászló 1516-ban hunyt el, utóda akkor 10 éves fia, **II. Lajos** lett. II. Lajost kiskorúsága miatt ugyanolyan **báb-uralkodóként kezelték**, mint apját: a királyi jövedelmek alacsony szinten maradtak, folytatódott a széthúzás, a pártoskodás az előkelő rétegen belül. Ebben a helyzetben vált **egyre reálisabb veszéllyé a török támadás.**

A törökökkel nagyjából Mátyás uralkodásának utolsó éveitől nem volt komoly baja a Jagellóknak. Mátyás **1483-ban kötött békét** a törökökkel, **amelyet időről-időre meghosszabbítottak.** Kisebbségi határ menti csetepatékat leszámítva nagy összetűzés évtizedekig nem is volt.

1520-ban került a Török Birodalom élére **II. Szulejmán.** **A szultán ajánlatot tett a béke meghosszabbítására II. Lajosnak, a magyar uralkodó azonban ezt visszautasította.** Szulejmánt valószínűleg gyengébb uralkodónak vélte, mint elődeit, arra számított, hogy az új szultán kevésbé lesz harcias. Ebben tévedett talán a legnagyobbat: Szulejmán a Török Birodalom történetének talán legharciasabb uralkodója lett.

De közrejátszott a visszautasításban az uralkodó bizakodása is a Habsburg segítségben. **Európa legnagyobb hatalmú uralkodója ekkoriban a Habsburg V. Károly császár volt: német-római császári címe mellett örökölte a spanyol trónt,** és vele a hatalmas **spanyol gyarmatbirodalmat** is („birodalmában soha nem nyugodott le a nap”). **II. Lajos házassága révén (Habsburg Mária) a Habsburg-családdal rokonságba került.** Lajos arra számíthatott, hogy **a törökkel szemben V. Károly a segítségére lehet** majd.

V. Károly erőire azonban kevésbé lehetett számítani. A Habsburgok megnövekedett európai befolyása több uralkodó nemtetszését váltotta ki, mindenekelőtt **a francia Valois-ház kívánta csökkenteni V. Károly túlzott hatalmát.** A Francia Királysággal épp az 1520-as években kerül összetűzésbe V. Károly.

4. A török támadás és a mohácsi csatavesztés

Szulejmán a béke visszautasítását követően **1521-ben hadjáratot indít a Magyar Királyság ellen.** A hadjárat **legsúlyosabb vesztesége Nándorfehérvár** („az ország kapujának” nevezett vár) volt, amely **török kezére került.** Mellette számos végvárat foglaltak el a törökök (pl. Zimony, Szabács).

1523-ban Tomori Pált, a katonailag is képzett szerzetest nevezik ki **kalocsai érsekké és Alsó-Magyarország főkapitányává.** Az ő feladata lett a védelem megszervezése egy újabb török támadásra készülve. A király anyagi nehézségei miatt azonban a védelem megerősítése nem haladt túl jól.

Az **újabb török támadás 1526-ban** indult meg. II. Lajos hiába hirdetett általános felkelést, hiába adott utasítást a jobbágyság felfegyverzésére, végül mindössze úgy 25 000 fegyveres gyűl össze.

II. Lajos és Tomori Pál seregei **1526 augusztus 29-én** ütköztek meg a **mohácsi síkságon** a 60 ezres hatalmas török sereggel. **A csata pár óra alatt lezajlott:** a magyarok nehézlovas rohama után a török támadás hatalmas vereséget mért II. Lajos seregére. A csatában **elesett maga a király is** (menekülés közben a megáradt Csele patakba fulladt), **28 főúr, és hét főpap.** A csata után a törökök csapdától tartva egész éjszaka fegyverben várták a magyar főerőket. Pár nap alatt kiderült, hogy nincsen főerő...

A győztes csatát követően Szulejmán bevonul a vereség hírére kiűrt Budára, de ekkor még nem foglalja el tartósan. Októberben a törökök kivonultak az országból.

A mohácsi csata (vagy „mohácsi vész”) a maga idejében csak egy vesztes csata volt: mégis **korszakhatár lett a magyar történelemben.** Nem maga a csata, hanem **következményei miatt:**

- **az ország védelme gyakorlatilag összeroppant, csak idő kérdése volt a törökök újabb hadjárata**
- a király halála miatt **trónharcok** kezdődnek, melyek eredménye a **középkori Magyar Királyság felbomlása lesz:** előbb 2, majd 3 részre szakad az ország
- vagyis Mohácsnál **az önálló magyar államiság veszett el igazán hosszú időre.**

A mohácsi csata következményei – a középkori magyar állam felbomlása

A török kivonulását és II. Lajos halálát követően a legégetőbb kérdés a **királyválasztás kérdése** volt. II. Lajos halálával a Jagelló-ház kihalt, mivel fia nem volt. A Mohács előtti évek megosztottsága már ebben a kérdésben is kiütközött, mivel **kettős királyválasztásra került sor.**

1526. novemberében a székesfehérvári országgyűlésen a legnagyobb érintetlen hazai sereg vezetőjét, **Szapolyai Jánost** választották királlyá. Szapolyai nem vett részt a mohácsi csatában, seregével a Tiszántúlon tartózkodott a csata idején. Megválasztásának **jogalapja az 1505-ös rákosi végzés** volt (amely szerint a Jagellók után csak magyar királyt választanak).

1526. decemberében azonban a Habsburg-párti főurak **Pozsonyban** másik királyt választottak, **Habsburg I. Ferdinándot,** akinek **bátyja a nagyhatalmú V. Károly** volt. Ferdinánd megválasztásának **jogalapja az 1506-os Habsburg-Jagelló házassági szerződés** volt, amely révén a Habsburgok is igényt formáltak a magyar trónra. A Ferdinándot megválasztó **főurak nyilván továbbra is jobban bíztak a Habsburg család támogatásában a török ellen,** mint egy nemzeti király esetében.

A kettős királyválasztás **trónviszályt** szült: Magyarország mindkét királya **külföldi segítséggel próbálta megszilárdítani hatalmát.** I. Ferdinánd bátyját, V. Károlyt hívta segítségül, 1527-ben meg is szerezte Budát, Szapolyai királysága az ország keleti részére szorult vissza.

Szapolyai ellenben Szulejmánnal kötött egyezséget, hogy támogatja őt Ferdinánd ellen. Szulejmán támogatása **a török taktika része** volt: a törökök ritkán foglaltak el egy területet azonnal, **szokásuk** volt, hogy a tényleges birtokbavétel, **megszállás előtt egy a szultánhoz hű, vazallus uralkodót állítanak a terület élére.** Ez a szerep jutott gyakorlatilag Szapolyainak.

1529-ben meg is érkezett az ígért török segítség: **visszaszerezték Budát, majd Bécs ellen indultak,** de a rossz időjárás és az utánpótlás akadozása miatt visszavonultak. Nyomában Ferdinánd visszavette a várakat, az Észak- Dunántúl az ő kezébe került, míg az ország többi részét Szapolyai uralta. **1529-től tehát tartóssá vált az ország két részre szakadása.**

Szapolyai és Ferdinánd között változó sikerrel folytak tovább a harcok, egyik fél sem bírt a másikkal. Miután mindketten belátták a harc eredménytelenségét, **1538-ban megkötötték a váradi egyezményt, melyben elismerik egymás hatalmát.** Megállapodtak abban is, hogy **Szapolyai halála**

után **Ferdinánd öröklé az országot**. A szerződés természetesen **titkos volt** a törökök előtt. Az egyezséget azonban egyik fél sem akarta betartani, sőt, Ferdinánd beárulta a szultánnak, hogy a szultán kevésbé bízzon meg Szapolyaiban.

Időközben **Szapolyai elvette Jagelló Izabellát és fia született**, a kis **János Zsigmond**. Két héttel fia születése után, **1540-ben Szapolyai meghalt**. Halálos ágyán **felkérte híveit, hogy támogassák fiát, János Zsigmondot** Ferdinánddal szemben. A kis csecsemő gyámja, **Fráter György** gyorsan összehívott egy országgyűlést, mely elismerte **II. Jánost királynak**. A gyermek királyt a szultán is elismerte.

1541-ben Ferdinánd Buda ellen vonult, hogy érvényt szerezzen a váradi egyezménynek. **Fráter György a töröktől kért segítséget**. A felmentő sereg létszáma hatalmas volt, könnyedén le is győzte Ferdinándot. Szulejmán a győzelem után, **1541. augusztus 29-én** meghívta a sátrába az ifjú uralkodót és kíséretét. **A vendégség alatt a török sereg legjobban képzett katonái, a janicsárok beszivárogtak Budára és egyetlen kardcsapás nélkül megszállták. A Duna menti terület Buda központtal a Török Birodalom részévé vált, ezzel az ország három részre szakadt.**

A három országrész: 1. A királyi Magyarország : Dunántúl nagy része és a Felvidék, valamint

Horvátország és Szlavónia területe

A Habsburg-dinasztia uralma alatt áll

Magyarország ezen része tehát perszonálunióba

kerül a Habsburg Birodalom többi részével

2.A Török Hódoltság: az ország középső területei, a Török Birodalom része

D-Dunántúl, Duna-Tisza köze, alföldi régiók

Közigazgatását török mintára szervezik meg:

vilajetekre oszlik, melyek élén a pasa áll

3.Az Erdélyi Fejedelemség: 1541 előtt Erdély nem volt önálló állam, a Magyar

Királyság részterülete volt, élén a vajda állt. 1526-tól Szapolyai királyságának

része volt, a három részre szakadás után Szulejmán meghagyta a terület

önállóságát János Zsigmondnak.

Erdély helyzetét **végleg a speyeri egyezmény rögzítette 1570-ben**

Ebben János Zsigmond lemondott a magyar királyi címről

helyette megtartotta **Erdély és a hozzá csatolt tiszántúli területek**

kormányzását (a tiszántúli területek neve a Partium (Részek))

Erdély és a Partium kormányzását **fejedelemként** látta el inntől kezdve